

ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی استان ایلام

(مطالعه موردی: دهستان کارزان)

یونس آزادی - دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
احمد تقدیسی - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
علیرضا جمشیدی^۱ - دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
داود جمینی - کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران
تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۸/۱۸ صص ۷۱-۴۹ تاریخ تصویب: ۱۳۹۱/۱۱/۱۷

چکیده

کیفیت زندگی مفهومی چندوجهی است و برای نشان‌دادن میزان رضایت فرد از زندگی و معیاری برای تعیین رضایت و یا رضایت‌نداشتن افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی به کار می‌رود که به عواملی از جمله اشتغال، درآمد مناسب، دسترسی به خدماتی مانند آموزش و بهداشت، سلامت، امنیت و غیره وابسته است. پژوهش حاضر با استفاده از روش توصیفی-پیمایشی و با هدف ارزیابی کیفیت زندگی در روستاهای دهستان کارزان تدوین شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل همه روستاهای دارای ۲۰ خانوار و بیشتر دهستان کارزان است ($N = 4416$) که با استفاده از فرمول کوکران و به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای، ۳۳۸ سرپرست خانوار به‌عنوان نمونه برای کامل کردن پرسش‌نامه انتخاب شده‌اند. ابزار تحقیق، پرسش‌نامه‌ای بود که روایی آن براساس نظر گروهی از متخصصان تأیید شد و برای تعیین میزان پایایی مقیاس اصلی پرسش‌نامه، از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد ($0/872$). داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌های پژوهش نشان داد براساس دیدگاه‌های نمونه مورد مطالعه، به‌غیر از مؤلفه کیفیت محیط مسکونی، سایر مؤلفه‌های مورد بررسی برای سنجش کیفیت زندگی پایین‌تر از حد متوسط هستند. روستاهای مورد بررسی نیز با در نظر گرفتن ابعاد کیفیت زندگی و با استفاده از آزمون تحلیل واریانس و تست دانکن در چهار طبقه دسته‌بندی شده‌اند. همچنین، در این مطالعه رابطه معنادار مثبتی بین جمعیت و سطح کیفیت زندگی در روستاهای مورد مطالعه در سطح آلفای ۰/۰۵ و ضریب ۰/۶۸۵ مشاهده شد.

کلیدواژه‌ها: کیفیت زندگی، شاخص‌های ذهنی، ارزیابی، نواحی روستایی، دهستان کارزان.

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسئله

سنجش کیفیت زندگی، علاوه بر اینکه ابزار مناسبی برای بررسی و داشتن درک و دریافت درستی از نیازهای مردم است، منجر به تفسیر و بحث در مورد موضوعات کلیدی مؤثر در زندگی مردم نیز می‌شود (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۰۷). کیفیت زندگی مفهومی برای نشان دادن میزان رضایت فرد از زندگی است و به عبارتی دیگر، معیاری برای تعیین رضایت و رضایت‌نداشتن افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است (قالیباف و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۴). نگرانی از کیفیت زندگی یکی از مشخصه‌های جامعه معاصر است (Pacione, 2003: 19). در بیشتر جوامع صنعتی و در حال توسعه، طرح موضوعی به نام کیفیت زندگی، نشان‌دهنده دیدگاهی نو در نگرش موضوعات مربوط به توسعه است. همچنین، کیفیت زندگی به عنوان یک اصل اساسی، پیوسته مورد نظر برنامه‌ریزان و مدیران امر توسعه است (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۹).

در ایران، در برنامه‌های توسعه قبل از انقلاب به گونه‌های مختلف و هرچند ناچیز به کیفیت زندگی توجه شده است؛ اما، پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی با تشکیل نهادهایی چون بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، جهاد سازندگی، مرکز خدمات روستایی و عشایری، شوراهای اسلامی، کمیته امداد امام خمینی (ره)، هیئت‌های هفت‌نفره واگذاری زمین، مشاع‌های روستایی، خانه همیار، طرح شهید رجایی و سایر نهادهای انقلابی، تلاش شد تا به بهزیستی و بهبود وضعیت اجتماعی، اقتصادی و بهداشتی روستائیان کمک شود (ازکیا و غفاری، ۱۳۸۸: ۱۱۸-۱۱۲)؛ اما چالش‌های مربوط به مناطق روستایی، مانند مقیاس کوچک و تراکم کم سکونتگاه‌های روستایی، کاهش اشتغال و درآمد در بخش کشاورزی، فاصله زیاد سکونتگاه‌ها از یکدیگر و انزوای جغرافیایی آن‌ها، راه‌های ارتباطی و شبکه حمل و نقل نامناسب و ناکارآمد، اجرای سیاست‌های لازم برای بهبود کیفیت زندگی روستایی را پیچیده‌تر کرده است (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۴-۲). در طول تاریخ، روستائیان همواره مناسب و مستعدترین عرصه‌های طبیعی و منابع پربازده این سرزمین را برای اشتغال و اسکان در اختیار داشته‌اند و به حق در حد اطلاعات و مهارت‌های خود، در راستای تأمین

غذا و مواد خام صنعتی برای همه جامعه سرسختانه و مجدانه کوشیده‌اند. این کوشش و تلاش روستاییان همواره با مشکلاتی همراه بوده است که در بسیاری از موارد و به‌خصوص در دهه‌های اخیر، بسیاری از آن‌ها با مشکلات زیادی روبه‌رو شده‌اند و به‌این دلیل، لاجرم یا موجب کوچ آنان از روستاها و هجوم آن‌ها به مناطق شهری شده و یا کیفیت زندگی آن‌ها را در سطح پایینی قرار داده است. براساس نتایج سرشماری جمعیت در سال ۱۳۹۰، کمتر از ۲۹٪ از جمعیت کشور روستایی هستند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). این، درحالی است که در حدود یک‌قرن پیش (سال ۱۳۰۵) حدود ۸۱٪ از جمعیت کشور در روستاها سکونت داشتند. باوجود کاهش جمعیت روستایی در کشور، در استان ایلام میزان روستانشینی حدود ۳۶٪ و در شهرستان شیروان و چرداول حدود ۷۱٪ است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)؛ بنابراین، با توجه به مطالب ارائه‌شده، اهمیت مطالعه کیفیت زندگی در استان ایلام به‌ویژه شهرستان شیروان و چرداول برای افزایش مطلوب خدمات‌رسانی به روستاییان و جلوگیری از مهاجرت روستایی و توسعه روستایی پایدار کاملاً ضروری است؛ ازاین‌رو، سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که وضعیت کیفیت زندگی روستاییان ساکن در روستاهای دهستان کارزان استان ایلام چگونه است؟ شایان ذکر است طبق بررسی‌های صورت‌گرفته، تاکنون مطالعه‌ای در زمینه کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه انجام نگرفته است؛ بنابراین، این مطالعه می‌تواند اطلاعات مفیدی را در راستای برنامه‌ریزی توسعه با هدف ارتقای کیفیت زندگی روستاییان شهرستان شیروان و چرداول و به‌ویژه دهستان کارزان فراهم کند.

نتایج مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند به ارزیابی سیاست‌ها، رتبه‌بندی مکان‌ها، تدوین استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی روستایی کمک کند و درک و اولویت‌بندی مسائل اجتماع را برای برنامه‌ریزان و مدیران روستایی، با هدف ارتقای کیفیت زندگی روستاییان تسهیل سازد. همچنین، یافته‌های کیفیت زندگی می‌تواند برای بازشناسی استراتژی‌های سیاسی قبلی و طراحی سیاست‌های برنامه‌ریزی آینده استفاده شود (Lee, 2008:1207). علاوه‌براین، مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند به شناسایی نواحی مسئله‌دار، علل نارضایتی مردم، اولویت‌های زندگی ساکنان، تأثیر عوامل اجتماعی - جمعیتی بر کیفیت زندگی و نیز پایش و ارزیابی کارایی سیاست‌ها و استراتژی‌ها در زمینه کیفیت زندگی کمک کند. دراین‌راستا، سانتوس و

مارتینز اشاره می‌کنند که مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند پشتیبان مهمی برای تعیین سیاست‌ها و اهداف بلندمدت باشد (Santos & Martins, 2007: 413)؛ بنابراین، با توجه به اهمیت مفهوم کیفیت زندگی و با توجه به مطالب ارائه‌شده، هدف اصلی این تحقیق تعیین شاخص‌ها، ارزیابی و سنجش ابعاد کیفیت زندگی در مراکز روستایی دهستان کارزان، از توابع شهرستان شیروان و چرداول واقع در استان ایلام است.

۲.۱. پیشینه تحقیق

اگرچه همواره داشتن کیفیت زندگی مطلوب آرزوی بشر بوده و هست و هزاران سال است که این موضوع ذهن فلاسفه، محققان، دانشمندان، برنامه‌ریزان و دولت‌مردان را به خود جلب کرده است، اما این مطلب پس از رشد اقتصادی دهه ۱۹۶۰ میلادی بیش‌ازپیش مورد توجه و گسترش قرار گرفت. در این خصوص، در سال‌های اخیر مطالعات زیادی انجام شده است که برای طولانی نشدن بحث به برخی از جدیدترین آن‌ها اشاره می‌شود.

جدول ۱- مطالعات مرتبط با کیفیت زندگی در ایران

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱

ردیف	نویسنده	سال تحقیق	عنوان تحقیق	نتیجه تحقیق
۱	قالیباف و همکاران	۱۳۹۰	ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت‌آباد)	وضعیت کیفیت زندگی در منطقه، در ابعاد محیطی، اجتماعی و اقتصادی، نامطلوب است و در بعد حمل‌ونقل و ارتباطات متوسط می‌باشد.
۲	پورطاهر ی و همکاران	۱۳۹۰	ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان)	وضعیت کیفیت زندگی در منطقه، از نظر شاخص‌های آموزشی، محیط مسکونی، محیط فیزیکی، درآمد و اشتغال پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد و نیز از حیث شاخص‌های کیفیت سلامت، امنیت و کیفیت کالبدی در حد متوسط است.
۳	حیدری	۱۳۹۰	بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی استان کهگیلویه-وبویراحمد	در منطقه تفاوت معناداری بین کیفیت زندگی در نواحی شهری و روستایی، به نفع نواحی شهری در جریان است.

۴	محمدی و همکاران	۱۳۸۹	سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان شهر مشهد	نابرابری شدیدی از نظر شاخص‌های کیفیت زندگی در مناطق مختلف شهر مشهد وجود دارد.
۵	رضوانی و همکاران	۱۳۸۸	توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)	نبود همبستگی بالا بین شاخص‌های عینی و ذهنی در منطقه مورد مطالعه وجود دارد.
۶	لی	۲۰۰۸	بررسی کیفیت زندگی ساکنان شهر تاپیه در تایوان	سن، تحصیلات، درآمد، وضعیت تأهل و محل سکونت بر شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی تأثیرگذار است.
۷	بولاک ^۱ و سوسی ^۲	۲۰۰۴	استفاده از تکنولوژی و کیفیت زندگی در اجتماعات روستایی غرب تگزاس	استفاده از کامپیوتر و اینترنت باعث افزایش کیفیت زندگی در مناطق روستایی شده است.
۸	گرجیک و همکاران	۲۰۱۰	کیفیت زندگی در مناطق روستایی کرواسی	فقدان فرصت‌های شغلی، محدودیت انتخاب حرفه، امکانات و درآمد پایین، خدمات اجتماعی، بهداشتی و درمانی ضعیف باعث کاهش کیفیت زندگی و کاهش رضایت شده است.

۲. روش‌شناسی تحقیق

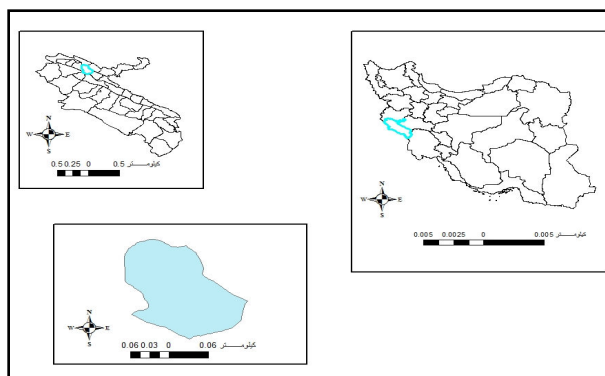
۲.۱. شناخت اجمالی قلمرو جغرافیایی پژوهش

دهستان کارزان با مساحت ۲۱۵ کیلومتر مربع کوچک‌ترین بخش شیروان است. این دهستان در قسمت غربی بخش شیروان که از توابع شهرستان شیروان چرداول استان ایلام است، واقع شده است. دهستان کارزان از نظر موقعیت نسبی، از شمال به بخش مرکزی شهرستان شیروان چرداول، از جنوب به شهرستان ایلام، از غرب به شهرستان ایوان و از شرق به دهستان زنگوان محدود است. طبق سرشماری سال ۱۳۸۵، این دهستان ۴۵۹۳ نفر جمعیت دارد که تراکم نسبی آن ۲۱/۳۶ نفر در

1- Bullock

2- Susie

هر کیلومتر مربع است. این دهستان دارای ۱۴ روستای دارای سکنه است که تراکم روستاها در آن برابر با ۶/۵۱ روستا در هر ۱۰۰ کیلومتر مربع می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵).



شکل ۱- موقعیت سیاسی دهستان کارزان نسبت به استان و کل کشور

مأخذ: استانداری ایلام، ۱۳۹۱

۲.۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع پیمایشی مبتنی بر پرسش‌نامه است که برای عملیاتی کردن متغیرها به طرح گویه‌هایی با طیف لیکرت، درمورد هریک از متغیرها پرداخته شده است. جامعه آماری مورد مطالعه همه سرپرستان خانوارهای ساکن در روستاهای دارای بیش از ۲۰ خانوار دهستان کارزان، مشتمل بر ۱۱ روستای مندرج در جدول (۲) با مرکزیت روستای چشمه پهن هستند ($N = 4416$). برای تعیین تعداد نمونه‌ها، با بهره‌گیری از فرمول کوکران ($p \& q = 0/5$; $p = 0/06$) و روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب، ۲۳۸ خانوار انتخاب شدند و مورد مطالعه قرار گرفتند. با توجه به اینکه روستاهای هدف این پژوهش، روستاهایی با جمعیت بیشتر از ۲۰ خانوار هستند، بنابراین، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب استفاده شده است. طبقات را روستاهای مورد نظر تشکیل می‌دهند (۱۱ روستای هدف). در مرحله بعد، به نسبت جمعیت هر روستا، نمونه مورد مطالعه از آن روستا انتخاب شد و سپس در مرحله آخر به صورت تصادفی، پرسش‌نامه در بین آن‌ها توزیع شد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از عملیات میدانی، از دو روش آمار توصیفی و استنباطی (آزمون t تک‌نمونه‌ای و تحلیل واریانس) استفاده شده است. به منظور مقایسه میانگین هریک از ابعاد کیفیت زندگی برای آزمون فرضیه اول، از آنجایی که آزمون t تک‌نمونه‌ای برای مقایسه میانگین‌ها نیاز به خدمت‌موسط فرضی دارد، در مطالعه حاضر بر مبنای تعداد گویه‌ها، خدمت‌موسط به عنوان نقطه مبنا برای ارزش‌یابی کیفیت زندگی در نظر گرفته شده است؛ به عنوان مثال، برای محاسبه خدمت‌موسط مؤلفه آموزش که دارای ۴ گویه در طیف ۵ ارزشی است، خدمت‌موسط نمره‌ها، ۱۲ در نظر گرفته شده است. بدیهی است که با توجه به جهت هریک از گویه‌ها، نمره‌های بیشتر از خدمت‌موسط شرایط مناسب‌تر کیفیت زندگی را نشان می‌دهند. علاوه بر این، برای آزمون فرضیه دوم، از تحلیل واریانس یک‌طرفه با فرض نرمال بودن و برابری واریانس‌ها برای مقایسه ابعاد کیفیت زندگی در سطح روستاهای نمونه استفاده شده است و برای آزمون فرضیه سوم از ضریب همبستگی پیرسون بهره گرفته شده است.

جدول ۲- روستاهای مورد مطالعه در دهستان کارزان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱

تعداد نمونه	جمعیت	تعداد خانوار	نام روستا	تعداد نمونه	جمعیت	تعداد خانوار	نام روستا
۱۰	۱۸۳	۳۹	کله‌جوب	۴۰	۷۴۶	۱۵۱	سراب‌کارزان
۲۷	۵۲۴	۱۰۱	کلی‌کلی	۲۵	۴۳۲	۹۳	قنات‌آباد
۱۶	۲۹۲	۵۸	علی‌آباد علیا	۳۹	۸۰۸	۱۴۵	چشمه‌خزانه
۶	۹۱	۲۴	علی‌آباد سفلی	۱۸	۳۱۳	۶۶	چشمه‌پهن
۵	۸۷	۲۰	چشمه‌چاهی سفلی	۱۶	۲۷۴	۵۸	چشمه‌رشید
۲۳۸	۴۴۱۶	۸۸۸	جمع کل	۳۶	۶۶۶	۱۳۳	جوب‌دراز میرزاییگی

۳.۲. متغیرهای تحقیق

کیفیت زندگی مفهوم گسترده‌ای است که دارای معانی گوناگونی برای افراد و گروه‌های مختلف است. برخی آن را به صورت قابلیت زیست‌پذیری یک ناحیه، برخی دیگر به شکل

سنجه‌ای برای میزان جذابیت و برخی به‌صورت رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی و غیره تفسیر کرده‌اند (Epley & Menon, 2008: 281). یکی از مشخصات اصلی و بنیادین کیفیت زندگی، چندبعدی بودن آن است (کرد زنگنه، ۱۳۸۵: ۳). به‌طورکلی، هنوز چارچوب مفهومی قابل قبول جهانی برای سنجش کیفیت زندگی و روش‌شناسی واحدی برای تعیین قلمروها و معرف‌های کیفیت زندگی وجود ندارد؛ ازاین‌رو، انتخاب قلمروها و معرف‌های مربوط به هر قلمرو و روش سنجش کیفیت زندگی، براساس اهداف مطالعه، قضاوت‌های شخصی محقق، ویژگی‌های ناحیه مورد مطالعه و داده‌های در دسترس صورت می‌گیرد. وجود تفاوت‌های عمده در مدل‌های کیفیت زندگی، به‌دلیل تفاوت در مقیاس، شاخص‌ها و قلمروهای زندگی است که در مطالعات گوناگون کیفیت زندگی مورد توجه قرار گرفته‌اند (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۲-۹۱)؛ بنابراین، با توجه به مطالب گفته‌شده، پژوهش حاضر ابعاد چهارگانه کیفیت زندگی (ابعاد اجتماعی، اقتصادی، محیطی و کالبدی) را در محدوده مورد مطالعه بررسی می‌کند. همچنین، برای پاسخ‌گویی به فرضیه‌های تحقیق، ۳۷ مؤلفه را با هدف بررسی کیفیت زندگی روستایی دهستان کارزان واکاوی می‌کند (جدول ۳):

جدول ۳- متغیرها و مؤلفه‌های مورد بررسی برای ارزیابی کیفیت زندگی روستاییان دهستان کارزان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱

تعداد گویه	گویه‌ها	متغیرها	ابعاد کیفیت زندگی
۴	دسترسی به مدارس نوساز و با کیفیت مناسب، دسترسی آسان و با کمترین زمان دانش‌آموزان به مدارس، دسترسی دانش‌آموزان به معلمان خوب و باتجربه، دسترسی دانش‌آموزان به تجهیزات آزمایشگاهی مناسب در مدارس.	کیفیت آموزش	بعد اجتماعی
۶	مصرف هفتگی مواد پروتئینی (گوشت و ماهی) در برنامه غذایی، مصرف هفتگی میوه و سبزیجات در برنامه غذایی، بهره‌مندی از خدمات بهداشتی - درمانی (خانه بهداشت و درمانگاه)، بهره‌مندی از حمام بهداشتی، سهولت و امنیت	کیفیت سلامت	

	دسترسی به پاسگاه پلیس در مواقع اضطراری، وجود اتحاد و انسجام و نبود نزاع و کشمکش میان ساکنان.		
۴	وجود امکانات مناسب ورزشی در روستا، سهولت دسترسی به کتابخانه، بازدید ساکنان روستا از جاذبه‌های گردشگری داخل استان، توانایی انجام مسافرت‌های تفریحی خارج از استان به همراه خانواده.	کیفیت اوقات فراغت	
۶	برخوررداری از منزل مسکونی بادوام و با کیفیت مناسب، وجود تسهیلات مناسب در واحدهای مسکونی (سیستم‌های گرمایشی و سرمایشی و سرویس بهداشتی)، کاربرد مصالح مقاوم در ساخت واحدهای مسکونی، وجود نورگیری و روشنایی مناسب و کافی.	کیفیت محیط مسکونی	کیفیت کالبدی
۶	برخوررداری از راه ارتباطی مناسب، دسترسی به وسایل حمل و نقل مناسب، سهولت دسترسی به مراکز شهری، دسترسی به آب آشامیدنی سالم، دسترسی به منابع مالی و اعتباری (تسهیلات بانکی و تسهیلات صندوق‌های قرض‌الحسنه).	کیفیت زیرساخت‌ها	
۶	استفاده از روش‌های بهداشتی و علمی برای دفع زباله‌ها، استفاده از روش‌های بهداشتی برای جمع‌آوری و دفع فاضلاب‌های خانگی، وضعیت معابر، پرهیز از ساخت خانه‌ها در اراضی شیب‌دار و خطرناک، تخریب و فرسایش خاک، اتلاف و آلودگی منابع آب.	کیفیت محیطی	بعد محیطی
۵	رضایت از درآمد، رضایت از وضعیت شغلی، امید به آینده شغلی، برخورداری از سلامت جسمانی، داشتن پس‌انداز.	کیفیت اشتغال و درآمد	بعد اقتصادی

۲. ۴. فرضیه‌های تحقیق

۱. با توجه به هدف اصلی مطالعه حاضر، در این پژوهش سه فرضیه به شرح ذیل مطالعه می‌شود:
 ۱. به نظر می‌رسد مناطق روستایی دهستان کارزان، کیفیت زندگی مطلوبی ندارند.
 ۲. به نظر می‌رسد تفاوت معناداری بین کیفیت زندگی در روستاهای دهستان کارزان وجود دارد.
 ۳. به نظر می‌رسد رابطه معنادار مثبتی بین تعداد جمعیت و سطح کیفیت زندگی در روستاهای دهستان کارزان وجود دارد.

۳. مبانی نظری تحقیق

فلاسفه، شاعران و رهبران دینی و انقلابی بیش از هزار سال است که بینش خود را در مورد چگونگی دستیابی به زندگی خوب ارائه کرده‌اند (Andrews, 1974: 280)؛ اما برای نخستین بار پیژو در سال ۱۹۲۰ در کتاب *اقتصاد و رفاه* واژه «کیفیت زندگی» را به صورت تخصصی به کار برد (مختاری و نظری، ۱۳۸۹: ۲۲). همچنین، در سال ۱۹۵۵ با تأسیس انجمن بین‌المللی برای مطالعه درباره کیفیت زندگی، سنجش این مفهوم نهادینه شد (Vennhoven, 1994: 1) و در دهه ۱۹۶۰ مفهوم کیفیت زندگی در کشورهای اروپایی رواج کامل یافت (قالیاف و همکاران، ۱۳۹۰: ۳۴).

بسیاری از محققان بر این باور هستند که کیفیت زندگی مفهومی چندوجهی، نسبی، متأثر از زمان، مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است و هنوز تعریف قابل قبول جهانی برای این مفهوم صورت نگرفته است (رضوانی و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۳). همچنین، تاکنون چارچوب جامعی برای مطالعه کیفیت زندگی به صورت یکپارچه و کل‌گرایانه ارائه نشده است (van Kamp et al., 2003: 5).

تا قبل از دهه ۱۹۷۰، شاخص‌ها در مطالعات کیفیت زندگی عینی بودند؛ اما در دهه ۱۹۷۰، شاخص‌های ذهنی نیز برای سنجش کیفیت زندگی اضافه شدند. نخستین بار کمپیل و همکاران در اثر خود در سال ۱۹۷۶ به شاخص‌های ذهنی و روان‌شناختی کیفیت زندگی توجه کردند (نوغانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۱۲). به عقیده مک‌لارن (۱۹۹۶) توافقی عمومی وجود دارد که دو نوع مشخص از شاخص‌ها برای سنجش کیفیت زندگی مناسب هستند؛ نوع اول شاخص‌های عینی هستند که جنبه‌های ملموس محیط ساخته‌شده، محیط طبیعی و حوزه‌های اجتماعی و اقتصادی را اندازه‌گیری می‌کنند و نوع دوم شاخص‌های ذهنی هستند که حس رفاه افراد و رضایت‌مندی از جنبه‌ای خاص از زندگی را اندازه‌گیری می‌کنند (لطفی، ۱۳۸۸: ۷۳)؛ از این رو، کیفیت زندگی با دو مفهوم نیازهای انسانی و رضایت از زندگی رابطه دارد (جوهری و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۴۶). تمایز بین این دو رویکرد، گسترده‌ترین و رایج‌ترین تمایز در بررسی کیفیت زندگی است (نوغانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۱۴).

در ادبیات نظری، مدل‌های اصلی کیفیت زندگی به دو دسته یا رویکرد به شرح ذیل تقسیم می‌شوند (Brown et al., 2004: 13) که این دو رویکرد عمده و مجزا در کشورهای مختلف جهان به وجود آمده است؛ یکی، رویکرد اسکاندیناوی است که در اکثر کشورهای اروپایی طرفدار دارد و بر

شرایط عینی زندگی و شاخص‌های مرتبط با آن تأکید شده است و کیفیت زندگی افراد در گرو برآوردن نیازهای اساسی زندگی، همچون درآمد، اشتغال، مسکن، تحصیلات و غیره است. رویکرد دیگر، رویکرد آمریکایی است که بیشتر به تجارب ذهنی و انتظارات شخصی افراد از زندگی‌شان، همانند رضایت از شغل، رضایت از خانواده، احساس شادمانی و غیره تأکید دارد و رضایتمندی و خوشبختی را معرف‌های اصلی در نظر می‌گیرد (حیدری، ۱۳۹۰: ۵۵).

از نظر فینوبک، ناگلیر و برون (۱۹۹۶) کیفیت زندگی مفهومی اجتماعی است و خود، معنایی واقعی ندارد؛ بلکه، صرفاً افراد به آن معنا می‌بخشند (Collados & Duane, 1999: 446). همچنین، طبق نظر کامپ و همکاران (۲۰۰۳) مفهوم کیفیت زندگی به‌طور عمیقی از تفکر مرتبط با سلامت نشأت می‌گیرد و دیدگاه واحدی درباره‌ی علت آن وجود ندارد (van Kamp et al., 2003: 9).

پال و کومار (۲۰۰۵) کیفیت زندگی را به‌صورت معیاری برای سنجش میزان برآورده‌شدن نیازهای روحی، روانی و مادی جامعه تعریف کرده‌اند و در این زمینه از کیفیت زندگی روستایی نیز به مفهوم چگونگی شرایط و وضعیت زندگی خانواده‌های روستایی یاد کرده‌اند (Pal & Kumar, 2005: 18).

توان سیک^۱ (۲۰۰۰) کیفیت زندگی را رضایت کلی فرد از زندگی می‌داند. پسیون^۲ (۲۰۰۳) در تعریف کیفیت زندگی می‌گوید: به‌طور کلی، این اصطلاح به وضعیت محیطی که مردم در آن زندگی می‌کنند، مانند آلودگی و کیفیت مسکن و نیز به برخی صفات و ویژگی‌های مردم، نظیر سلامت و میزان تحصیلات آن‌ها اشاره دارد. کوستانزا^۳ و همکاران (۲۰۰۷) کیفیت زندگی را به‌عنوان میزان تأمین نیازهای انسانی در ارتباط با ادراکات افراد و گروه‌ها از بهزیستی ذهنی تعریف می‌کنند. داس^۴ (۲۰۰۸) کیفیت زندگی را به‌صورت بهزیستی و یا نبود بهزیستی مردم و محیط زندگی آن‌ها تعریف می‌کند.

از نظر لی مناسب‌ترین شیوه برای کشف کیفیت زندگی، پرسش از دریافت مردم از زندگی خودشان است (Lee, 2008: 1208). به‌طور کلی، در زمان حاضر اتفاق نظر چندانی در زمینه مفهوم کیفیت زندگی وجود ندارد؛ اما اگر مشترکات این تعاریف مدنظر قرار گیرد، می‌توان گفت کیفیت

1- Taun Seik

2- Pacione

3- Costanza

4- Das

زندگی عبارت است از شرایط بهتر زندگی که در آن توازن، هماهنگی، مطلوبیت و برابری عادلانه، نهاده‌ها شده یا زمینه‌های لازم برای زندگی همراه با سلامت، امنیت، آسایش، آرامش، نشاط، خلاقیت و زیبایی پدید آمده باشد (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۶). در تحقیقات اخیر، کیفیت زندگی ذهنی اهمیت بیشتری یافته است و بر آن بیشتر از کیفیت زندگی عینی تأکید می‌شود. برخی تعریف بهزیستی ذهنی را به‌عنوان شاخص کیفیت زندگی بسیار دموکراتیک دانسته‌اند؛ زیرا، به‌جای اینکه متخصصان بگویند مردم چه هنگام احساس خوشبختی می‌کنند، خود مردم درباره آن اظهارنظر می‌کنند. آن‌ها معتقد هستند به سادگی می‌توان از افراد پرسید تا چه حدی احساس خوشبختی می‌کنند (نوغانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۱۶). این پژوهش با استفاده از شاخص‌های ذهنی، کیفیت زندگی را در دهستان کارزان مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

۴. یافته‌های تحقیق

۴.۱. ارزیابی ساکنان از وضعیت کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه

نتایج بررسی‌های توصیفی تحقیق نشان می‌دهد از نظر جنسیت، ۸۲/۴٪ از پاسخ‌گویان مرد و ۱۷/۶٪ زن هستند. از حیث وضعیت سواد، ۳۰/۲٪ از پاسخ‌گویان بی‌سواد، ۲۷٪ دارای سواد خواندن و نوشتن، ۱۱/۳٪ دارای مدرک تحصیلی سیکل، ۱۶/۳٪ دیپلم، ۱۰/۵٪ فوق‌دیپلم و ۶٪ دارای مدرک تحصیلی کارشناسی و بالاتر هستند. از نظر وضعیت سنی، ۵۰/۵٪ از پاسخ‌گویان سن کمتر از ۴۰ سال، ۲۶/۵٪ سن بین ۴۰-۶۰ سال و ۲۳٪ سن بالاتر از ۶۰ سال دارند. به‌لحاظ وضعیت شغلی نیز ۲۰/۲٪ از پاسخ‌گویان فاقد شغل، ۱۰/۹٪ دارای شغل دائم، ۵۲/۵٪ دارای شغل فصلی و ۱۶/۴٪ روزمزد هستند.

با توجه به نتایج مندرج در جدول (۴)، شرایط کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه در همه مؤلفه‌ها غیر از مؤلفه محیط مسکونی، کمتر از حدمتوسط ارزیابی شده است. در این میان، نامناسب‌ترین شرایط را به ترتیب می‌توان در خصوص مؤلفه‌های اوقات فراغت، درآمد، اشتغال و کیفیت محیطی مشاهده کرد؛ به‌طوری‌که آماره t تک‌نمونه‌ای محاسبه‌شده برای این مؤلفه‌ها، انحراف فراوانی را از حدمتوسط نشان می‌دهد. علامت منفی نشان می‌دهد میانگین متغیرهای مورد بررسی (غیر از مؤلفه محیط مسکونی) کوچک‌تر از میانه نظری یا نمره ملاک است. به‌عبارتی دیگر، بین رضایت‌مندی

روستاییان منطقه مورد مطالعه و میانه نظری آزمون، اختلاف معناداری در سطح ۹۵٪ وجود دارد؛ بنابراین، سطح کیفیت زندگی افراد مورد مطالعه پایین تر از حد متوسط ارزیابی می شود؛ این به معنای آن است که گویه های مبنایی مؤلفه های اوقات فراغت، درآمد، اشتغال و کیفیت محیطی، مانند وجود امکانات مناسب ورزشی در روستا، سهولت دسترسی به کتابخانه، بازدید ساکنان روستا از جاذبه های گردشگری داخل استان، توانایی انجام مسافرت های تفریحی خارج از استان به همراه خانواده، رضایت از درآمد، رضایت از وضعیت شغلی، امید به آینده شغلی، برخورداری از سلامت جسمانی، داشتن پس انداز، استفاده از روش های بهداشتی و علمی برای دفع زباله ها، استفاده از روش های بهداشتی برای جمع آوری و دفع فاضلاب های خانگی، وضعیت معابر، پرهیز از ساخت خانه ها در اراضی شیب دار و خطرناک، تخریب و فرسایش خاک و نیز اتلاف و آلودگی منابع آب وضعیت نامطلوبی دارند؛ بنابراین، فرضیه اول این آزمون تأیید می شود.

جدول ۴- سطح معناداری ارزیابی ساکنان از ابعاد و مؤلفه های کیفیت زندگی

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۱

Test Value	سطح معناداری	میانگین	آماره t	مؤلفه	ابعاد
۱۲	۰/۰۰۰	۱۰/۴۷	-۸/۹۵۸	آموزش	اجتماعی
۱۸	۰/۰۰۰	۱۶/۴۷۵	-۸/۱۷۵	سلامت و امنیت	
۱۲	۰/۰۰۰	۵/۹۴۱	-۶۴/۷۹۶	اوقات فراغت	
۱۸	۰/۰۰۰	۱۹/۳۰۲	۶/۶۶۸	محیط مسکونی	کالبدی
۱۸	۰/۰۰۰	۱۶/۰۱۳	-۱۱/۳۱۹	زیرساخت ها	
۱۵	۰/۰۰۰	۹/۱۳۰	-۴۲/۷۵۹	درآمد و اشتغال	اقتصادی
۱۸	۰/۰۰۰	۱۳/۶۶۸	-۲۲/۶۴۲	کیفیت محیطی	محیطی

۴.۲. بررسی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی روستاییان دهستان کارزان

برای بررسی تفاوت معناداری بین عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی روستاییان روستاهای دهستان کارزان، از روند آماری تحلیل واریانس (F (فیشر)) و از مدل خطی عمومی تک متغیره استفاده شد.

به این ترتیب، برای همه شاخص‌های کیفیت زندگی روستاییان، آزمون تحلیل واریانس انجام شد تا مشخص شود روستاهای مورد مطالعه در کدام یک از شاخص‌های مورد نظر تفاوت معناداری با یکدیگر دارند. با توجه به نتایج به دست آمده در جدول تحلیل واریانس (جدول ۵)، می‌توان نتیجه گرفت نتایج (اختلاف) احتمالاً برحسب تصادف نیست؛ یعنی، متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته مورد مطالعه اثر دارند؛ بنابراین، مشخص می‌شود که اثر کلی F (برای عوامل مستقل گروه‌بندی شده بین آزمودنی‌های یازده روستای مورد مطالعه) و متغیرهای اجتماعی، محیطی و کالبدی معنادار است؛ به این معنی که حداقل میانگین یکی از روستاهای مورد مطالعه متفاوت از دیگر روستاها است (صرف- نظر از بعد اقتصادی که از لحاظ این بعد شرایط مشابهی میان روستاهای مورد مطالعه برقرار است)؛ بنابراین، با توجه به این، فرضیه صفر (H_0) تساوی میانگین عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی روستاییان رد شده و فرضیه مخالف (H_1) پذیرفته می‌شود. در این تحقیق، تفاوت معناداری کیفیت زندگی روستاییان و عوامل تعیین‌کننده آن در بین روستاهای مورد مطالعه مشخص شد. با توجه به اینکه استفاده از تحلیل واریانس نمی‌تواند معلوم سازد که این تفاوت‌ها بین کدام یک از گروه‌ها است، بنابراین، در این مطالعه برای مشخص شدن اختلافات سطح روستاهای مورد مطالعه از نظر عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی روستاییان، همان‌طور که در جداول (۹ - ۶) مشاهده می‌شود، از آزمون توکی نیز استفاده شده است.

جدول ۵- تحلیل واریانس تفاوت ابعاد کیفیت زندگی در دهستان کارزان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱

میانگین مجذورها		جمع مجذورها		سطح معناداری	ابعاد
		بین گروهی	درون گروهی		
بین گروهی	درون گروهی	بین گروهی	درون گروهی		
۲۶۵/۲۹۴	۱۱/۳۷۵	۲۶۵۲/۹۳۵	۲۵۸۲/۲۲۴	۰/۰۰۰	اجتماعی
۲۲۶/۵۵۶	۱۰/۷۱۳	۲۲۶۵/۵۶۴	۲۴۳۱/۸۰۲	۰/۰۰۰	کالبدی
۴/۰۸۵	۴/۵۰۳	۴۰/۸۵۵	۱۰۲۲/۱۰۸	۰/۵۲۷	اقتصادی
۸۹/۰۰۷	۵/۱۷۵	۸۹۰/۰۶۷	۱۱۷۴/۷۱۰	۰/۰۰۰	محیطی

همان گونه که در جدول (۶) قابل مشاهده است، براساس آزمون توکی، روستاهای مورد مطالعه به لحاظ کیفیت زندگی از نظر بعد اجتماعی در چهار طبقه قرار گرفته اند. در این طبقه بندی، روستای چشمه چاهی سفلی با داشتن پایین ترین سطح از حیث بُعد اجتماعی، در طبقه اول و روستای چشمه پهن به عنوان مرکز دهستان با بالاترین سطح از لحاظ بُعد اجتماعی، در طبقه چهارم قرار گرفته است.

طبق جدول (۷)، روستاهای مورد مطالعه از نظر کیفیت زندگی براساس بعد کالبدی در پنج طبقه تقسیم بندی شده اند. در این تقسیم بندی، روستای چشمه چاهی سفلی با پایین ترین سطح کیفیت در طبقه یکم و روستای چشمه رشید با بالاترین سطح کیفیت در طبقه پنجم قرار گرفته است.

جدول ۶- طبقه بندی کیفیت زندگی در روستاهای نمونه از نظر بعد اجتماعی

مأخذ: یافته های پژوهش، ۱۳۹۱

subset for alpha = 0/05				تعداد	نام روستا
۴	۳	۲	۱		
۳۴/۴۲				۴۰	سراب کارزان
۳۵/۶۷				۳۹	چشمه خزان
۳۶/۹۶				۱۸	چشمه پهن
۳۵/۸۱				۱۶	چشمه رشید
	۳۲/۵۵			۲۵	قنات آباد
	۳۲/۶۶			۳۶	جوب دراز میرزاییگی
	۲۹			۱۰	کله جوب
	۳۰/۵۵			۲۷	کلی کلی
	۲۹/۰۶			۱۶	علی آباد علیا
		۲۵/۵		۶	علی آباد سفلی
			۱۹/۲	۵	چشمه چاهی سفلی

جدول ۷- طبقه‌بندی کیفیت زندگی در روستاهای نمونه از حیث بعد کالبدی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱

subset for alpha = 0/05					تعداد	نام روستا
۵	۴	۳	۲	۱		
	۳۷/۴۵				۴۰	سراب کارزان
	۳۷/۹۲				۳۹	چشمه‌خزانه
۳۸/۲۲					۱۸	چشمه‌پهن
۳۸/۶۸					۱۶	چشمه‌رشید
		۳۵			۲۵	قنات‌آباد
		۳۴/۴۱			۳۶	جوب‌دراز میرزابیگی
		۳۳/۷			۱۰	کله‌جوب
		۳۴/۰۳			۲۷	کلی‌کلی
			۳۱/۶۸		۱۶	علی‌آباد علیا
			۳۰/۶۶		۶	علی‌آباد سفلی
				۲۰	۵	چشمه‌چاهی سفلی

جدول ۸- طبقه‌بندی کیفیت زندگی در روستاهای نمونه به لحاظ بعد محیطی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱

05/subset for alpha = 0			تعداد	نام روستا
۳	۲	۱		
۱۵/۸۷			۴۰	سراب کارزان
۱۵/۱۵			۳۹	چشمه‌خزانه
۱۴/۶۸			۲۵	قنات‌آباد
	۱۳/۳۸		۱۸	چشمه‌پهن
	۱۳/۵		۱۶	چشمه‌رشید
	۱۳/۴۴		۳۶	جوب‌دراز میرزابیگی
	۱۳/۵		۱۰	کله‌جوب
	۱۲/۴۷		۲۷	کلی‌کلی
		۹/۵	۱۶	علی‌آباد علیا
		۸/۸۳	۶	علی‌آباد سفلی
		۸/۸	۵	چشمه‌چاهی سفلی

بر اساس جدول (۸)، روستاهای مورد مطالعه از نظر کیفیت زندگی، بر مبنای بعد محیطی در سه طبقه تقسیم‌بندی شده‌اند. در این تقسیم‌بندی، روستای چشمه‌چاهی سفلی با پایین‌ترین سطح کیفیت در طبقه یکم و روستای سراب‌کارزان با بالاترین سطح کیفیت در طبقه سوم قرار گرفته است.

بنابراین، با توجه به نتایج به دست آمده و مؤلفه‌های تشکیل دهنده ابعاد مؤثر بر کیفیت زندگی در این مطالعه (جدول ۳ تا ۸)، این نتایج را می‌توان چنین تفسیر کرد که روستاهایی که در این مطالعه مناسب‌ترین سطح را از نظر ابعاد مؤثر بر کیفیت زندگی دارند، همگی در قسمت بالادست دهستان قرار دارند (شمال‌غربی) و به دلیل قرار گرفتن در مرکز دهستان، دارای امکانات آموزشی و بهداشتی بهتری هستند؛ به طور مثال، روستای چشمه‌پهن دارای دبیرستان (دسترسی آسان و با کمترین زمان به مدارس)، خانه بهداشت (بهره‌مندی از خدمات بهداشتی)، سوله ورزشی و پاسگاه نیروی انتظامی (امنیت) است. همچنین، روستاهای سراب‌کارزان، چشمه‌رشید، چشمه‌پهن و چشمه‌خزانه به دلیل اینکه در مسیر اصلی جاده ایلام- کرمانشاه (راه کربلا) قرار دارند، دارای راه ارتباطی مناسب و سهولت دسترسی به مراکز شهری و مراکز خدمات‌دهی هستند. افزون‌براین، در این روستاها به دلیل وجود دهیاری‌های فعال، سیستم جمع‌آوری زباله وجود دارد و زباله‌ها به بیرون از روستا منتقل می‌شود. در این روستاها نیز طرح هادی اجرا می‌شود و معابر از کیفیت مناسب‌تری برخوردار هستند. این، درحالی است که روستاهایی که در طبقه‌های اول یا دوم قرار گرفته‌اند، به دلیل دوری از مرکز دهستان، طبیعتاً از این امکانات محروم هستند و دسترسی محدودی به آن‌ها دارند؛ بنابراین، نتایج حاصل در این مرحله قابل قبول است.

۴.۳. بررسی کیفیت زندگی روستاییان در بین روستاهای دهستان کارزان

در این بخش، پس از بررسی وضعیت عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی روستاییان منطقه مورد مطالعه، به بررسی کیفیت زندگی روستاییان در بین روستاهای منطقه مورد بررسی پرداخته شده است. به این منظور، برای بررسی وضعیت کیفیت زندگی روستاییان، از تحلیل واریانس یا آزمون F یک طرفه استفاده شده است. همچنین، برای اینکه مشخص شود اگر تفاوتی بین این

روستاها وجود دارد، این تفاوت‌ها در بین کدام‌یک از مناطق مورد بررسی است، از آزمون توکی استفاده شده است و با استفاده از این آزمون، گروه‌های مورد مطالعه به لحاظ عامل کیفیت زندگی طبقه‌بندی شده‌اند. همان‌طور که از نتایج جدول (۹) مشخص است، بین یازده روستای مورد مطالعه از حیث عامل کیفیت زندگی روستاییان، تفاوت معناداری در سطح ۰/۰۱ وجود دارد؛ به این معنی که حداقل میانگین یکی از روستاها به لحاظ عامل مورد بررسی، متفاوت از دیگر روستاها است؛ بنابراین، فرضیه صفر (H_0) تساوی میانگین عامل کیفیت زندگی روستاییان، در بین روستاهای دهستان کارزان رد شده و فرضیه مخالف (H_1) پذیرفته می‌شود. پس از اثبات وجود اختلاف معنادار در بین روستاهای مورد مطالعه، همان‌طور که در جدول (۱۰) مشاهده می‌شود، با استفاده از آزمون توکی به مقایسه نتایج و رتبه‌بندی روستاها از نظر میانگین وزنی عامل مورد نظر پرداخته شده است. نتایج آزمون توکی (جدول ۱۰) نشان داد روستاهای مورد مطالعه از حیث کیفیت زندگی به چهار طبقه تقسیم شده‌اند که روستای چشمه‌چاهی سفلی با پایین‌ترین سطح کیفیت زندگی در طبقه اول، روستاهای علی‌آباد علیا و سفلی در طبقه دوم، روستاهای کله‌جوب، کلی‌کلی، جوب‌دراز میرزاییگی و قنات‌آباد در طبقه سوم و روستاهای قنات‌آباد، سراب‌کارزان، چشمه‌رشید، چشمه‌پهن و چشمه‌خزانه در طبقه چهارم واقع شده‌اند. همچنین، براساس نتایج مطالعات این پژوهش و با لحاظ کردن همه ابعاد، روستای چشمه‌خزانه دارای بالاترین سطح کیفیت زندگی در بین روستاهای مورد مطالعه بوده است؛ از این رو، می‌توان نتیجه گرفت که اختلاف معناداری بین روستاهای مورد بررسی از نظر کیفیت زندگی وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه دوم این پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۹- مقادیر محاسبه‌شده با استفاده از تحلیل واریانس برای بررسی کیفیت زندگی روستاییان

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱

میانگین مجذورها		جمع مجذورها		سطح معناداری	ابعاد
بین‌گروهی	درون‌گروهی	بین‌گروهی	درون‌گروهی		
۱۵۹۱/۶۳۳	۲۸/۷۱	۱۵۹۱۶/۳۳۷	۶۵۱۸/۶۵۹	۰/۰۰۰	کیفیت زندگی

جدول ۱۰- طبقه‌بندی روستاهای نمونه از نظر کیفیت زندگی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۱

05/subset for alpha = 0				تعداد	نام روستا
۴	۳	۲	۱		
۹۶/۱۷				۴۰	سراب کارزان
۹۸/۰۷				۳۹	چشمه خزانه
۹۷/۶۱				۱۸	چشمه پهن
۹۷/۱۸				۱۶	چشمه رشید
	۹۱/۶۸			۲۵	قنات آباد
	۸۹/۲۷			۳۶	جوب دراز میرزاییگی
	۸۵/۸			۱۰	کله جوب
	۸۶/۴۴			۲۷	کلی کلی
		۷۸/۵۶		۱۶	علی آباد علیا
		۷۳/۶۶		۶	علی آباد سفلی
			۵۵/۶	۵	چشمه چاهی سفلی

جدول (۱۱) نتایج تحلیل رابطه بین کیفیت زندگی و میزان جمعیت در سطح روستاهای مورد مطالعه را نشان می‌دهد. اطلاعات موجود در این جدول، نشانگر وجود رابطه مستقیم معنادار آماری در سطح آلفای ۰/۰۵ بین مؤلفه‌های بالا است؛ به طوری که با افزایش جمعیت، شاخص کل کیفیت زندگی نیز افزایش می‌یابد؛ زیرا، در بسیاری از موارد روستاهایی که جمعیت بیشتری دارند، دارای دهیاری هستند و طبیعی است که در مورد روستای تحت مطالعه بودجه و امکانات بیشتری نیز به دهیاری و جمعیت روستاهای آن اختصاص خواهد یافت. به طور کلی، با توجه به رابطه مستقیم بین جمعیت و در اولویت قرار گرفتن آن در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها، و نیز نظر به رابطه مستقیم بین کیفیت زندگی ساکنان یک منطقه و امکانات موجود در آن منطقه، می‌توان نتیجه به دست آمده را قابل قبول دانست و بیان کرد که جمعیت، عاملی تأثیرگذار در میزان کیفیت زندگی در دهستان کارزان است. به این ترتیب، فرضیه سوم این پژوهش نیز تأیید می‌شود.

جدول ۱۱- ضریب همبستگی بین جمعیت و شاخص کل کیفیت زندگی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

مؤلفه‌ها	ارزش‌ها	میزان جمعیت	شاخص کیفیت زندگی
میزان جمعیت	همبستگی پیرسون	۱	۰/۶۸۵
	سطح معناداری	-	۰/۰۳۲
	تعداد	۱۱	۱۱

۵. نتیجه‌گیری

کیفیت زندگی در مناطق روستایی که هدف اصلی از دستیابی به آن تثبیت جمعیت در روستاها است، به عوامل بسیاری از جمله اشتغال، درآمد مناسب، دسترسی به خدماتی مانند آموزش و بهداشت، سلامت، محیط طبیعی، امنیت و غیره وابسته است.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد غیراز متغیر محیط مسکونی -به دلیل توجهی که در سال‌های اخیر به شاخص‌های این متغیر شده است و بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است- سایر متغیرهای موردبررسی از قبیل آموزش، اوقات فراغت، محیط طبیعی، اشتغال و درآمد، زیرساخت‌ها، سلامت و امنیت پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شده‌اند.

با توجه به غالب بودن کشاورزی و دامپروری در روستایان منطقه موردبررسی، معمولاً بین ساکنان روستاهای مورد مطالعه و حتی بین روستاهای منطقه از نظر کیفیت اقتصادی تفاوت چشمگیری وجود ندارد. با توجه به این، یافته‌ها حاکی از آن است که به لحاظ رضایت‌مندی از مؤلفه‌های مؤثر بر کیفیت زندگی، غیراز مؤلفه کیفیت اقتصادی، بین روستاهای مورد مطالعه تفاوت معنادار وجود دارد؛ بنابراین، می‌توان گفت از حیث کیفیت کالبدی (شامل متغیرهای محیط مسکونی و زیرساخت‌ها)، کیفیت اجتماعی (شامل متغیرهای آموزش، سلامت و امنیت و اوقات فراغت) و کیفیت محیطی (شامل متغیرهای محیطی) بین روستاهای مورد مطالعه تفاوت معنادار مشاهده می‌شود. با در نظر گرفتن همه ابعاد بررسی شده در این پژوهش، نتایج نشانگر وجود تفاوت معنادار بین روستاهای مورد مطالعه است؛ به طوری که روستاها از این حیث در چهار طبقه دسته‌بندی شده‌اند.

موضوع دیگری که در این پژوهش آزمون شد، همبستگی بین سطح کیفیت زندگی و تعداد جمعیت روستاهای مورد مطالعه بود که نتایج آزمون بیانگر همبستگی مثبت بین این دو مؤلفه در سطح آلفای ۰/۰۵ و ضریب همبستگی ۰/۶۸۵ بود.

کتابنامه

۱. ازکیا، م. و غفاری، غ. ر. (۱۳۸۸). «توسعه روستایی با تأکید بر جامعه روستایی ایران». تهران: نشر نی.
۲. استانداری ایلام. (۱۳۹۱). «آخرین وضعیت تقسیمات کشوری شهرستان شیروان چرداول». ایلام: استانداری ایلام.
۳. پورطاهری، م؛ رکن‌الدین افتخاری، ع. ر. و فتاحی، ا. (۱۳۹۰). «ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان)». پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۶، صص ۳۱-۱۳.
۴. جواهری، ر؛ طاهر نشاط‌دوست، ح؛ مولوی، ح. و زارع، م. (۱۳۸۹). «اثر بخشی درمان مدیریت استرس شناختی رفتاری بر کیفیت زندگی زنان مبتلا به صرع لوب گیجگاهی». مجله علمی - پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اراک. سال ۱۳. شماره پیاپی ۵۱. شماره ۲، صص ۴۳-۳۲.
۵. حیدری، ع. (۱۳۹۰). «بررسی شاخص‌های کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی استان کهگیلویه - بویراحمد». مسکن و محیط روستا. شماره ۱۳۶، صص ۶۶-۵۱.
۶. رضوانی، م. ر. و منصوریان، ح. (۱۳۸۷). «سنجش کیفیت زندگی؛ بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی». روستا و توسعه. سال ۱۱. شماره ۳، صص ۲۶-۱.
۷. رضوانی، م. ر؛ متکان، ع. ا؛ منصوریان، ح. و ستاری، م. ح. (۱۳۸۸). «توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)». مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای. سال ۱. شماره ۲، صص ۱۱۰-۸۷.
۸. قالیباف، م. ب؛ روستائی، م؛ رمضان‌زاده لسبویی، م. و طاهری، م. ر. (۱۳۹۰). «ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت‌آباد)». جغرافیا. سال ۹. شماره ۳۱، صص ۵۳-۳۳.
۹. کردزنگنه، ج. (۱۳۸۵). «بررسی کیفیت زندگی مرتبط با سلامت سالمندان و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: شهر رامهرمز)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران.

۱۰. لطفی، ص. (۱۳۸۸). «مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری». نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی (جغرافیای انسانی). سال ۱. شماره ۴، صص ۸۰-۶۵.
۱۱. محمدی، ج؛ زنگنه، م. و عبدلی، ا. (۱۳۸۹). «سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی از نظر شهروندان شهر مشهد». فصلنامه مطالعات مدیریت شهری. سال ۲. شماره ۳، صص ۹۷-۱۱۷.
۱۲. مختاری، م. و نظری، ج. (۱۳۸۹). «جامعه‌شناسی کیفیت زندگی». تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
۱۳. مرکز آمار ایران. (۱۳۹۰). «سرشماری عمومی نفوس و مسکن ایران». تهران.
۱۴. مرکز آمار ایران. (۱۳۸۵). «شناسنامه آبادی‌های کشور- شهرستان ایلام در سال ۱۳۸۵». تهران.
۱۵. نوغانی، م؛ اصغرپور ماسوله، ا. ر؛ کرمانی، م. و صفا، ش. (۱۳۸۷). «کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد». مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی مشهد. سال ۵. شماره ۱، صص ۱۱۱-۱۴۰.

16. Andrews, F. M. (1974). *"Social Indicators of Perceived Life Quality, Social Indicators Research"*. Dordrecht – Holland: Kluwer Academic Publishers.
17. Brown, J.; Bowling, A. & Flynn, T. (2004). *"Models of Quality of Life: A Taxonomy, Overview and Systematic Review of the Literature"*. European Forum on Population Ageing Research.
18. Bullock, B. S. & Susie, J. (2004). *"An Analysis of Technology Use and Quality of Life in a Rural West Texas Community"*. University of Texas.
19. Collados, C. & Duane, T. (1999). *"Analysis Natural Capital Quality of Life: A Model for Evaluating the Sustainability of Alternative Regional Development Paths"*. Ecological. No. 30, Pp. 441-460.
20. Costanza, R., Fisher, B., Ali, S., Beer, C., Bond, L., Boumans, R., ... & Snapp, R. (2007). *"Quality of Life: An Approach Integrating Opportunities, Human Needs and Subjective Well-being"*. Ecological Economics. Vol. 61. Issue 2, Pp. 267-276.
21. Das, D. (2008). *"Urban Quality of Life: A Case Study of Guwahati"*. Social Indicators Research. Vol. 88. Issue 2, Pp. 297-310.
22. Epley, D. R. & Menon, M. (2008). *"A Method of Assembling Cross-sectional Indicators into a Community Quality of Life"*. Social Indicators Research. Vol. 88. Issue 2, Pp. 281-296.
23. Grgić, I.; Žimbek, T.; Tratnik, M.; Markovina, J. & Juračak, J. (2010). *"Quality of Life in Rural Areas of Croatia: To Stay or to Leave?"*. African Journal of Agricultural Research. Vol. 5. Issue 8, Pp. 653-660.

24. Lee, Y-J. (2008). *"Subjective Quality of Life Measurement in Taipei"*. Building and Environment. Vol. 43. Issue 7. Pp. 1205–1215.
25. Pacione, M. (2003). *"Urban Environmental Quality and Human Well-being: A Social Geographical Perspective"*. Landscape and Urban Planning .Vol. 65. Pp. 19–30.
26. Pal, A. K. & Kumar, U. C. (2005). *"Quality of Life Concept for the Evaluation of Societal Development of Rural Community in West Bangal"*. Asia-Pacific Journal of Rural Development .Vol. 5. No. 2, Pp. 83-93.
27. Santos, L. & Martins, I. (2007). *"Monitoring Urban Quality of Life: The Porto experience"*. Social Indicators Research, Vol. 80. Issue 2, Pp. 411-425.
28. Tuan Seik, F. (2000). *"Subjective Assessment of Urban Quality of Life in Singapore (1997-1998)"*. Habitat International. Vol. 24. Pp: 31-49.
29. Van Kamp, I.; Leidelmeijer, K.; Marsman, G. & de Hollander, A. (2003). *"Urban Environmental Quality and Human Well-being: Towards a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts, a Literature Stud"*. Landscape and Urban Planning, Vol. 65. Issue 1-2, Pp. 5-18.
30. Vennhoven, R. (1994). *"How Satisfying Is Rural Life? Fact and Value"*. Working Paper. Rotterdam: Erasmus University.